

1. tétel : Comte, Mill, Spencer, Marx. A szociológia pozitivista paradigmája

Bevezetés: a szociológia önálló tudománnyá lett a 19. század második felétől.

Miért?

A kettős forradalomnak nagy szerepe volt ebben, (ami már a 18. sz végétől indult) a francia forradalom hatására: változott a politika, jogrendszer, az ipari forradalom hatására: pedig a gazdaság, technika, ezek a változások megteremtették az európai jogállamot, és az ipari kapitalizmust, amely alapja volta a modern polgári társadalom kialakulásának. A kettős forradalom eredménye tehát a társadalom és szociológiája lett, önismereti igényét a társadalomtudományokkal, főleg a szociológiával akarta kielégíteni.

Eddig a pillanatig a szociológiának csak előzményei voltak, és művelői teoretikusok (történetírás, filozófia, gazdaságelemzés) Miért? Mert eddig a régi rendszületeken alapuló kiváltságokon és hátrányokon állt, az új társadalom pedig a szabadság, egyenlőség, polgári szolidaritás elvein alapult már. Tehát ennek a megismeréséhez már új szempontok kellettek., a polgári szerveződés alapelveinek a megértése volt a cél. Az új társadalom azonban nem olyan lett, mint ahogy azt a felvilágosodás idején megálmodták, mert a rendi kiváltságok nem szűntek meg, a felsőbb osztályok egyenlőbbek maradtak a többinél, szegényeknek választójog sem jutott. Miért? A politika miatt, mert az a felsőbb osztályok érdekeit nézte. Politikai és gazdasági egyenlőtlenségek voltak tehát, a szociológiának ezt kellett megértenie, mert a tudomány feladata a törvények megértése.

COMTE (1798- 1857)

Pozitívizmus: Csak azt lehet vizsgálni, ami megtapasztalható, megfigyelhető az emberi észlelés számára, létezik, „pozitív” tehát van.

Comte: kell egy tudomány, ami a társadalommal foglalkozik, a társadalmat ugyanolyan törvények szabályozzák, mint a természetet, tehát a természettudomány módszerei jók a társadalom tanulmányozására is. Megfigyelés, ténygyűjtés, amik alapján megállapításokat tehetünk, amik elvezetnek a törvényhez (törvényszerűséghez), és ha ismerjük a törvényt, akkor láthatjuk a következményeket is.

Empirikus tapasztalati módszer kell tehát, nem a képzelőerő és a természettudományok módszerei = módszertani monizmus

Minél általánosabb törvényszerűségek kellenek, minél kevesebb legyen= redukcionizmus.

A tudomány feladata a törvények kutatása:

Comte: SZOROS KAPCSOLAT VAN AZ EMBERI GONDOLKODÁS ÉS A TÁRSADALMI FEJLŐDÉS KÖZÖTT!!!

Felállítja a tudományok pozitíválódásának sorrendjét: (3 stádium elmélet)

1. teológiai fiktív stádium

a megfigyelt tényeket kitalált tényekkel magyarázzák, (transzcendens, hogyan keletkezett a világ, dogmák- jelenségeket Isten beavatkozásával magyarázzák)
korszakai: fetisizmus, politeizmus, monoteizmus

Szellemi hatalom letéteményesei a papok

Gyakorlati hatalom: katonák

2. Metafizikai absztrakt stádium

a jelenségeket/tényeket elvont gondolatokkal/megszemélyesítette absztrakciókkal magyarázzák (már a kérdés, az hogy mi az anyag mi az ember természete)

Szellemi hatalom: filozófusok

Gyakorlati hatalom: jogászok

3. Pozitív tudományos stádium

Magyarázat a Term tud. módszerével történik, pozitív és általános tények alapján

Szellemi hatalom: szociológusok

Gyakorlati hatalom: ipari kapitányok

A POZITÍVÁLÓDÁS TÖRTÉNELMI FOLYAMAT NÁLA.

Az egyes szakaszokba átlépés a rend felbomlásával jár, a szociológia segít a rend és a haladás ellentmondásainak értelmezésében.

A pozitív jelentése C-nál:

1. a valóságot jelenti az elképzelttel szemben
2. a hasznosat a haszontalannal szemben
3. a bizonyosságot a határozatlannal szemben
4. a pontosat a bizonytalannal szemben
5. a pozitívumot a negatívummal szemben.

C-nál a szociológia tárgya nem az egyed hanem a család

kritikája: lehetetlen a pozitívizmus, mert képtelenség csak a tényekkel foglalkozni, mert a kutatónak van egy saját szemlélete, ami alapján gyűjti a tényeket.

„A pozitív filozófia” c. értekezésében kifejti a három stádium törvényét: 1. teológiai (abszolútum megismerésére törekszenek), egyház uralma, b) metafizikai (nem isteni, hanem elvont, emberben lakozó erőket tekintenek abszolútnak, pl. ész és önzés elvét, 3) pozitív szakaszban felismerik, hogy lehetetlen abszolút elvekre lelni. Minden folyamat változatlan törvényeknek van alávetve. (egymásutániség és hasonlóság) Nincsenek végső célok vagy első okok. A törvényszerűség nem elvont elvtől (isteni akarattól, szellemtől, emberi esztől) való függőséget jelent, hanem egyes (empirikus) adottságok viszonyát. Szociológia, mint pozitív tudomány.

A társadalom organizmus, melyben az egész megelőzi a részeket. A konszenzus, összhang, szolidaritás alkotják a társadalomalkotó elvet, ezek tartják össze a társadalmi organizmust, mint Egészet. Az „emberi természet társadalmasodás iránti hajlamán” alapulnak. Ezt a hajlamot morális ingert okozó társas érzésnek, rokonszenv-ösztönnek értelmezi. (A társadalmiság benne van minden egyénben) E szellemi-morális hajlamok, ösztönök minden funkcionális strukturálódás (munkamegosztás, politikai berendezkedés) előfeltételei is. Ez új paradigma a társadalomtudományokban. (Adam Smithnél hasonló gondolat található, de a társadalmasodás nála nem morális jellegű, mert a gazdasági csereaktusokból adódik.)

Ezen alapra épül a társadalmi folyamatok természettörvénye: a törvényeknek két fajtája van: társadalmi statika és társadalmi dinamika. A statika a közösségek természetes rendjének elmélete, a dinamika a „haladásról szóló tanítás”.

Mi a közösségek természetes rendje? Jogi törvények és politikai intézmények ezt a rendet nem képesek megszüntetni. Mindenkiben közös természet. (család „közbülső tag” egyén és a nem között: általa az ember kezd kilépni saját személyiségéből és meg tanul másokban élni. (család nem megváltoztathatatlan, de közös mozzanatai statikusak: pl. nő és gyermekek alárendelése a férfi családfőnek). Egyetértés és összhangra törekvés a Rend alapja.

Társadalmi haladásnak is léteznek természetes alapelvei. A „szellem fejlődése” az alapja a Haladásnak. Intellektus, lelki-morális állapot. (3 stádiumban fejlődik) A társadalmi közösség = szellemi közösség. (a 3. fázisban éri el az igazi közösséget) Teológia nélküli morál garantálja az emberi társadalom fennmaradását. Comte ellentmondása: egyfelől metafizika-ellenes, másfelől metafizikai feltételezése, hogy a társadalmi állapotok természetes-szemleli módon meghatározottak.

John Stuart Mill (1806-1875)

John Stuart Mill: a polgári demokrácia filozófusa, az egyén szabadságát védelmezte az állammal és az uralkodóval szemben. Láta az empirizmus korlátait.

A tudományok két csoportba oszthatóak: fizikai tudományok és erkölcsi vagy pszichológiai tudományok

Tagadta a valóság megismerhetőségét.

Átfogó, tudományos rendszerben akarta értelmezni a tudományok, így a szociológia lényegét.

A társadalom tud. alapja az akaró, cselekvő ember, a cselekvésre az emberi szubjektumhatással van, ezért azt nem lehet megjósolni, hogy az egyes ember/szubjektum mit fog cselekedni. Tehát a törvények által tett előrejelzések ingatagok.pl. meteorológia

Csak a termeléssel kapcsolatban fogadja el természettudomány törvényeket, az elosztással kapcsolatban nem. Szociálpolitikai felfogása van.

Módszertannal foglalkozott. Átvette Comte” Megismerés az előrelátás érdekében, és előrelátás a gondoskodás érdekében”, ez a pozitívizmus alapgondolat, a tudomány

célja a gyakorlat. Az oksági törvények fontosak, mert általuk lehet ellenőrizni a következményt.

A társadalom mozgását a pszichológiára vezeti vissza az emberi természetre.

Oksági törvény 3 típusa:

1. Lélektani: egy lelkiállapot egy másik lelkiállapotot idéz elő
2. Etológiai: az emberek tudatállapotára vonatkozik, (az emberi szellem fejlődésének tanulmányozása)
3. Tapasztalati: a megfigyelt esetekre érvényes csak, ami a tapasztalatunkon belül esik

A szociológia kutatás kétféle módja:

1. konkrét szint: empirikus összefüggések, a társadalmi jelenségnek mi az okozata
2. általános szint: milyen általános jellemzővel lehet leírni a társadalom adott állapotát. itt jelenségeket vizsgál (műveltség állapota, gazdaság áll., ízlés, kormányforma-jog, törvény-)

Az induktív módszert fontosabbnak tartotta, mint a deduktívat.

A természettudományi kutatás tárgya: a tudat nélküli objektum

A társtudomány tárgya: az ember

- az embernek szabad akarata van, mert így tud különbséget tenni jó és rossz között.
- az ember cselekedeteit meghatározzák bizonyos tényezők
- az ember az isteni akarattal megegyezően cselekszik

Az emberi akarat relatíve meghatározott és relatíve szabad is egyben.

Herbert Spencer (1820-1093)

Kétkelkedett a természettudományok eredetében. Azzal foglalkozott, hogy mi tartozik bele, mert van, ami nem pl. vallás.

Comte-val szemben ő nem stádiumokról beszél, hanem fokozatos fejlődésről, de átveszi tőle, hogy minden tudás viszonylagos és tapasztalatból származik. Nincs sorrend a tudományok között, párhuzamosan fejlődött.

A társadalom felfogásának alapja Darwin fejlődés elméletén alapszik.

Az evolúció általános törvényszerűség, amely egy folyamat és állandó tökéletesedésből áll, és a legtökéletesebb felé halad, egyetemes, de lehet stagnálás, és visszafejlődés is.

A társadalmat ugyanolyan törvények mozgatják, mint a természet fejlődését, ha az állam nem avatkozik be, akkor fejlődés spontán módon kiválasztja a gyenge egyedeket, intézményeket. (szociáldarwinizmus) Ellenezte a szociálpolitikát. Létért való küzdelem= természetes kiválasztódás. Rendszerelmélet előfutára.

Társadalom csak akkor alakulhat, ki ha egymásmellettség, együttműködés van, de ez szervezést igényel, a szervezetek kialakulása a társadalom legfőbb jellegzetessége, szervezetek fejlődését kell az evolúciónak leírnia. A társadalom evolúcióját is külső belső tényezők határozzák meg /a környezet/. Osztályozása: integráltságuk szerint, melyik szervrendszer a legfontosabb. A társadalom. : szuper organikus.

A szociológia feladata: a társadalmi szervezetek, intézmények fejlődésének elősegítése.

Herbert Spencer: szerinte a világban mindenütt és mindenkor fejlődés van. Azt vallotta, hogy semmit sem lehet megismerni: a lét megismerhetetlen. A valóság dinamikus elve a fejlődés. Törvénye: az integrációt jelentő, különböző részek egyesülése, ill. felbomlása. Az integráció érvényesül a vallásban is.

Az emberi társadalomnak 2 de valójában3 típusa van: EZEK IDÁLTÍPUSOK!!!!

1. katonai

Egyéni érdek alárendelése a közös célnak
Hierarchikus rend
Egyenlőtlenség
Alárendeltségi viszony

2. ipari

Egyéni szabadság kiteljesedhet
Egymás közti viszony
Jogegyenlőség

3. Vegyes (k+i) pl. gyarmatosítások idején Anglia

Ezek leírják a társadalmak fejlődését, egyszerű törzsektől az összetett társadalom felé haladva, de vissza is lehet térni, ez nem rangsorolás, hanem amit a külső környezet megkíván, azzá kell válni. A fejlődés kell felmérni, mint viszonyt.

A társadalom alapvető strukturális részei: (ugyanúgy mint ahogy természetben is: táplálkozás, vérkeringés, agy)

1. fenntartó = gazdaság (termelés, táplálkozás)
2. elosztó=kereskedelem, közlekedés
3. szabályozó=állam

A társadalom a részeket szolgálja, az létezik tagjai érdekében.

Sem Comte, sem Spencer nem vette figyelembe, hogy a szociológiai megismerés értékekhez kötődik.

Marx (1818-1883)

A társadalom megváltoztatására törekszik.

Nem abból indul ki, hogy amit az emberek gondolnak, hanem amit cselekszenek. Valóságos egyénekből indul ki, akiknek vannak cselekvéseik, anyagi előfeltételeik amelyek szabadon létrehozottak, vagy már készen álltak- így kell tehát tudni élniük-(hasonló Spencer evolúció elméletéhez)

Mindent a gazdaságból vezet le, az az alap, minden más (politika, kultúra, tudomány, művészet stb.) a felépítmény. Melyek között kölcsönhatás van.

A természettudományokat is a kereskedelem, ipar fejlődése, és eredményeik határozza meg. A történelmet is a gazdasági erők határozzák meg. Mivel az ember nem képes fennmaradni csak a készen talált természeti anyagok által, ezért be kell avatkozni a természetbe, ennek előfeltétele, hogy maga készítse a munkaeszközöket, és közös munkavégzés kell. Minden társadalomnak munka az alapja és az irányítja a társadalom alkalmazkodását.

A társadalom és természet között folyó anyagcserének a

1. **termelőerő,-** egy társadalom számára rendelkezésre álló munkaerő (dolgozó) és munkaeszközök (gépek) valamint a szakismeret
2. **termelési viszonyok** – a gazdasági alap és a ráépülő uralmi jogi állapotok, amik megszabják, hogy kinek a kezében összpontosul az irányítás, kinek a birtokában van.
3. **termelési mód** – s termelő erő és a termelési viszonyok összefonódása során kialakuló különböző viszonyai.

A legfőbb mozzanatai.

Tehát a munkamegosztás milyensége kihat a nemzetek egymás közötti, mind a nemzeten belüli viszonyaira. Hogy az egyének mik az termelésük anyagi feltételeitől függ.

kapitalizmus: az emberek társadalmi megítélését , presztízsét egyedül a a felhasználhatóságuk(képesség, szakma) szempontja dönti el.

ELIDEGENEDÉS: gazdaság révén jött létre. A munkamegosztás fejlődésével az ember elidegenedik a munka tárgyától, munkatársaitól és saját magától is . Az amit termel már nem az övé, elveszik tőle, alkotás öröme elvesz- az emberek egymás konkurensei lesnek-az ember a tőkés /tulajdonos/ saját eszköze lesz-

Egyéni és társadalmi szenvedéseket okoz a magántulajdon és munkamegosztás, megoldás a közösségi termelési mód.

1. A gazdasági alap határozza meg a felépítményt (gazdaság a kultúrát, jogot)
2. A társadalmi lét határozza meg a trsadalmi tudatot(a trsadalmi képzetek, vallás generálja a trsadalmat. A tudat elem: emberi gondolkodás szellemi tevékenység

3. A munkatevékenység az, amely minden társadalmat képez

TÁRSADALMI FORMÁCIÓ ELMÉLET

Emberi társadalmak fejlődésének szakaszai

1. ősközösségi: közös tulajdon nincs kizsákmányolás
 2. rabszolgatartó
 3. feodalizmus:
 4. kapitalizmus
- } kizsákmányolás van, ami más-más hatalmi és jogi viszonyok között történt
5. Kommunizmus: 1. alsó szakasza: szocializmus 2. felső szakasza: kommunizmus.

Itt nincs kizsákmányolás, termelő eszközök állami tulajdonban vannak, mindenki teljesítménye, és szükséglete szerint részesül a megtermelt javakból. A komm. szükségszerűen fog bekövetkezni.

Majd az 5-ös tagolást 3 – ra módosította:

1. ázsiai: nincs magántulajdon, természet adta közösség
Nem tekinthető a kapitalizmus előzményének
2. antik: közösségi szerződés van, csak közösségi tag lehetett tulajd.
bomlékonyabb , itt van magán tulajdon, egyenlőtlenség lehetséges
3. germán: birtokosok egyesülete, közösségi tagság előfeltétele a tulajdon
Legkevésbé stabil, mert a tulajdon határozza meg a közösséget.

Az egyén –tulajdon- közösség viszonyából hozza létre a formáció elméletet

A két tagolás között a különbség:a 3-as tagolás esetén nincs antagonisztikus ellentét, nincs kizsákmányolás, mert nincs olyan, akinek nincs tulajdona. Különbség a tőkés termelési mód között, hogy a tőkés termelés elszakítja a közösség- tulajdonos- tulajdon viszonyt. Marx kapitalizmus: kiszakad a közösség és csak a tulajdon- tulajdonos marad.